

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО. КРИМІНОЛОГІЯ

УДК 343.53 (477), 343.341.1

DOI <https://doi.org/10.32782/2523-4269-2026-94-82-93>

Дудоров Олександр Олексійович,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінально-правової політики та кримінального права
Навчально-наукового інституту права
(Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4860-0681>

Мовчан Роман Олександрович

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри конституційного, міжнародного і кримінального права
(Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця)
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2074-8895>

НЕЗАКОННЕ ВИКОРИСТАННЯ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ ТА КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ: ПРОБЛЕМИ СПІВВІДНОШЕННЯ

У статті розглядаються проблеми співвідношення складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201 Кримінального кодексу України (КК) «Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги», та складів кримінальних правопорушення проти власності. За підсумками проведеного дослідження, яке ґрунтується на аналізі матеріалів актуальної судової практики, здобутках теорії кримінального права і результатах законопроектної діяльності, висунуто рекомендації щодо вирішення згаданих проблем на практиці, а також визначено перспективи розвитку вітчизняного кримінального закону в частині відповідальності за зловживання з гуманітарною допомогою і благодійними пожертвами.

Показано наявність у кримінально-правовій науці України двох основних підходів щодо (не)доцільності виокремлення і подальшого існування самостійної заборони, присвяченої відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги. Піддано критичній оцінці аргументи дослідників, які заперечують тезу про те, що абсолютна більшість діянь, на які розрахована ст. 201-2 КК та які нині кваліфікуються за ч. 3 цієї статті (за ознакою вчинення дій в умовах воєнного стану), є різновидами певних («традиційних») кримінальних правопорушень проти власності.

Розглянуто питання кваліфікації заволодіння майном особами, які, збираючи його у вигляді «гуманітарної допомоги» чи «благодійних пожертв», що начебто надалі мали бути передані належним набувачам/бенефіціарам, заздалегідь не мали наміру здійснювати відповідну передачу, переслідуючи мету привласнення зібраного майна. Аргументовано, що такі дії слід визнавати не незаконним використанням гуманітарної допомоги (ст. 201-2), а шахрайством (ст. 190 КК). Водночас доведено, що, якщо особа вирішила розпорядитися (наприклад, продати) товарами (предметами) гуманітарної допомоги або використати з метою отримання прибутку благодійні пожертви чи безоплатну допомогу вже після того, як вони опинилися в неї на правомірних засадах, вчинене має отримувати кримінально-правову оцінку з покликанням на ст. 201-2 КК.

Підтримано концептуальний підхід розробників проєкту нового Кримінального кодексу України до розв'язання проблеми відповідальності за вчинення злочинів щодо гуманітарної допомоги чи благодійної пожертви.

Ключові слова: незаконне використання гуманітарної допомоги, привласнення, розтрата, заволодінням майном шляхом зловживання службовим становищем, шахрайство, кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності, кримінальні правопорушення проти власності, кримінально-правова кваліфікація, криміналізація, диференціація кримінальної відповідальності.

Постановка проблеми. Вже з перших днів великої війни, розпочатої у лютому 2022 р., почали з'являтися повідомлення про зловживання з гуманітарною допомогою. Цей факт не залишився непоміченим для парламентаріїв, і 24 березня 2022 р. було ухвалено Закон «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги» (далі – Закон від 24 березня 2022 р.), на підставі якого Кримінальний кодекс України (далі – КК) доповнено ст. 201-2 «Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги» (далі, якщо не вимагатиметься іншого, – незаконне використання гуманітарної допомоги).

У своїх опублікованих раніше працях автори цих рядків вже звертали увагу на недоліки згаданої кримінально-правової новели [1; 2; 3]. Час, однак, довів, що, попри численні дефекти, ст. 201-2 КК активно застосовується. За результатами аналізу 61 обвинувального вироку, винесеного за ч. 3 ст. 201-2 КК (за ознакою вчинення дій в умовах воєнного стану), встановлено, що, поруч із ввезенням в Україну під виглядом гуманітарної допомоги товарів, які насправді не є нею, двома іншими найпоширенішими способами вчинення злочину, передбаченого ст. 201-2 КК, є: 1) продаж майна, наданого й отриманого як належна гуманітарна допомога (персональні тактичні аптечки, мило, медичні халати, автомобілі, спеціальні засоби індивідуального захисту, шоломи балістичні, памперси, рослинні напої, дитячі сухі молочні суміші, одяг вживаний тощо); 2) заволодіння і подальший продаж майна, яке збиралось як гуманітарна допомога (благодійна пожертва) та яке винувата особа з самого початку вчинення своїх дій не мала наміру передавати відповідним отримувачам (зокрема, ЗСУ).

Оцінюючи ще у 2022 р. ст. 201-2 КК як прояв надмірної криміналізації, ми передусім мали на увазі подібні випадки, які, на наш погляд, за відсутності окремої кримінально-правової норми про відповідальність за незаконне використання гуманітарної допомоги, визнавалися б (за умови встановлення у вчиненому ознак протиправності і безоплатності) або привласненням, розтратою або заволодінням чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем, або шахрайством із кваліфікацією таких дій за відповідною частиною ст. 191 або ст. 190 КК. Згадувалась у цьому контексті і ст. 192 КК «Заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою» на тій підставі, що передбачене цією нормою кримінальне правопорушення, зокрема, може набувати вигляду відмінного від розкрадання незаконного використання чужого майна (наприклад, ввіреного), а так само розпорядження ним із метою одержання прибутку. До негативних наслідків надмірної криміналізації, добре помітних на прикладі ст. 201-2 КК, ми (услід за М. Мельником) відносили: порушення принципу економії кримінально-правової репресії; штучне створення конкуренції кримінально-правових норм; виникнення парадоксальних ситуацій, за яких одне і те саме діяння тягне застосування

істотно різних кримінально-правових засобів [1, с. 110].

Спираючись на теоретичні здобутки й аналіз новітньої судової практики, спробуємо з'ясувати як слушність висунутої нами наукової гіпотези (фактично про безпрогальність КК до ухвалення Закону від 24 березня 2022 р.), так і можливі перспективи аналізованої кримінально-правової заборони.

Актуальності обраній темі додає і та обставина, що своє бачення вирішення проблеми кримінальної відповідальності за незаконне поводження з гуманітарною допомогою та благодійними пожертвами запропонувала робоча група з питань розвитку кримінального права Комісії з питань правової реформи при Президенті України (далі – робоча група), яка представила на суд правників підсумковий (?) варіант проєкту нового Кримінального кодексу України [4] (далі – проєкт КК). Оптимальність формулювань потенційного кримінального закону потребує теоретичного осмислення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти кримінально-правової характеристики незаконного використання гуманітарної допомоги у своїх працях розкривали, зокрема, А. Айдинян, В. Бабич, О. Бондарук, Т. Борисенко, Д. Бурмістренко, Т. Бучма, В. Гришко, О. Желтухін, Д. Каменський, О. Кеєр, В. Киричко, О. Костенко, Р. Котовщиков, З. Красько, О. Кришевич, М. Куцевич, О. Литвинов, О. Марін, Г. Муляр, Ю. Орлов, О. Орман, А. Радзівіло, Н. Симоненко, С. Спільник, Л. Тимошенко, М. Хавронюк, А. Шаповалова, Н. Шаповалова, О. Швидка, А. Шевчук, І. Ясінь, А. Ященко. Попри зусилля названих авторів, поки що не вдалося дійти до єдиного знаменника і сформулювати уніфіковану позицію з питання співвідношення незаконного використання гуманітарної допомоги та кримінальних правопорушень проти власності як *de lege lata*, так і *de lege ferenda*.

Метою статті є розгляд кримінально-правових проблем, які виникають при визначенні співвідношення, з одного боку, незаконного використання гуманітарної допомоги, та, з іншого, кримінальних правопорушень проти власності, передусім передбачених ст. 190 і ст. 191 КК, висунення рекомендацій щодо вирішення таких проблем на практиці, а також визначення перспектив кримінального закону України про відповідальність за зловживання з гуманітарною допомогою.

Виклад основного матеріалу. Обстоювана нами позиція щодо недоцільності доповнення КК окремою нормою про незаконне використання гуманітарної допомоги знайшла підтримку у значній частині вітчизняних науковців.

Так, Р. Котовщиков зробив висновок про те, що, доповнивши КК ст. 201-2, законодавець фактично повторно відтворив вже наявні склади кримінальних правопорушень, тим самим здійснивши псевдокриміналізацію незаконного використання гуманітарної допомоги, адже його склад максимально схожий на кримінально карані діяння, за які передбачено відповідальність, зокрема, у ст. 190 і ст. 191 КК. У той же час правник підкреслює, що, хоч включення до КК ст. 201-2 мало на меті посилити

кримінальну відповідальність для осіб, які в період повномасштабного вторгнення здійснюють продаж гуманітарної допомоги, однак насправді такий крок призвів лише до її пом'якшення [5, с. 324; 6, с. 390]. У подібному руслі розмірковує й О. Марін, який зазначає: якщо уявити предмет кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК, окремим різновидом чужого майна, ввіреного або дорученому тому, хто вчинив протиправні діяння щодо такого майна, які фактично полягали в його відчуженні, то ми матимемо справу ні з чим іншим, як зі спеціальною нормою, різновидом кримінально протиправної поведінки, передбаченої у ст. 191 КК. Далі, щоправда, вчений уточнює свою позицію, називаючи ст. 201-2 КК, з урахуванням передбаченого нею криміноутворювально-показання предмету (у значному розмірі), не спеціальною, а «специфічною» щодо ст. 191 КК [7, с. 335–336].

Підтримуючи підхід О. Маріна, О. Цивільський висловлюється за виключення ст. 201-2 із КК [8, с. 99–100, 127, 172, 213]. На те, що норми ст. 191 і ст. 201-2 КК можна розглядати у співвідношенні загальної та спеціальної, вказують О. Литвинов та Ю. Орлов, використовуючи цю тезу як один з аргументів на користь обстоюваного ними положення про належність суб'єкта незаконного використання гуманітарної допомоги до числа спеціальних [9, с. 54–55]. Скептичне ставлення до доповнення КК ст. 201-2 демонструє Д. Каменський, який пише, що у цьому разі йдеться про діяння, якому притаманна необхідна для криміналізації соціальна шкідливість, але яке не потребує криміналізації, бо кримінальна відповідальність за нього вже існує у межах складів «класичних» кримінальних правопорушень проти власності [10, с. 75, 79–80]. Загалом співзвучні судження висловлює І. Ясін, яка включення до КК ст. 201-2 розцінює як псевдокриміналізацію, оскільки «криміналізоване» діяння можна було б кваліфікувати за іншими статтями КК, зокрема, за ст. 191 [11, с. 648]. Інші дослідники так само відзначають максимальну схожість складу злочину, передбаченого ст. 201-2 КК, із кримінально караними діяннями, відповідальність за які передбачено, зокрема, у ст. 190 і ст. 191 КК, водночас підкреслюючи специфічний предмет, встановлення якого нині виключає кваліфікацію за цими статтями КК [12, с. 57–60; 13, с. 216].

Тут, мабуть, не буде зайвим зробити застереження, пов'язане з понятійним апаратом нашого дослідження. З одного боку, надмірна (надлишкова) криміналізація вбачається тоді, коли мовиться про діяння, якому притаманна необхідна для криміналізації суспільна небезпека (соціальна шкідливість), але яке не потребує криміналізації, оскільки кримінальна відповідальність за нього (діяння) вже існує [14, с. 753]. З іншого, якщо за діяння вже існувала кримінальна відповідальність (як це і мало місце, на переконання авторів цих рядків і багатьох інших дослідників, щодо діянь, нині караних за ст. 201-2 КК), то вести мову про криміналізацію як таку можна лише з певною часткою умовності. Як відомо, внесення змін до статей Особливої частини КК і навіть поява нових кримінально-правових заборон не завжди означають криміналізацію у сенсі збільшення (розширення) обсягу поведінки, визнаної кримінально протиправною. Зокрема, це має місце тоді, коли законодавча новела (спеціальна кримінально-правова норма) передбачає відповідальність за діяння, яке і раніше розцінювалось як кримінальне правопорушення згідно з іншою (загальною) кримінально-правовою нормою. Виходить, що коректніше у розглядуваній ситуації говорити не стільки про криміналізацію, скільки про невинуватість (безпідставну, недоречну) диференціацію кримінальної відповідальності. Її суть,

як вважає М. Панов, полягає в розподілі (градації, розділенні) у законі про кримінальну відповідальність заходів державного примусу у виді покарання та інших заходів кримінально-правового характеру як правових наслідків злочину (нині – кримінального правопорушення) залежно від його тяжкості. Однією з поширених форм диференціації кримінальної відповідальності традиційно визнається виокремлення спеціальних кримінально-правових норм [15, с. 152–153]. Про те, що у випадку із доповненням КК ст. 201-2 варто вести мову не про криміналізацію, а про диференціацію кримінальної відповідальності, слушно зазначає, наприклад, Р. Котовщиків, на думку якого, діяння з об'єктивною стороною, аналогічною закріпленій законодавцем у диспозиції ст. 201-2 КК, вчинялися (щоправда, не так масово) і були кримінально караними і до запровадження воєнного стану на території України [16, с. 500].

Звертаючись до матеріалів судової практики, відзначимо, що за ст. 201-2 КК були кваліфіковані, зокрема: заволодіння благодійними пожертвами, які громадянин США перерахував одній благодійній організації для того, щоб та опікувалась безпритульними тваринами [17]; заволодіння дровами, призначеними для мешканців територіальних громад, які постраждали внаслідок збройної агресії РФ, та осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах [18; 19]. Не викликає сумнівів, що за відсутності ст. 201-2 КК зазначені дії були б безпроблемно визнані розкраданням і кваліфіковані (залежно від конкретних обставин цих кримінальних проваджень) за певною частиною ст. 191 або ст. 190 КК.

Показовим є і такий приклад із «довоєнної» судової практики.

Спростовуючи касаційну скаргу Особи-1, засудженої Костопільським районним судом Рівненської області за ч. 2 ст. 190 КК, і залишаючи обвинувальний вирок без змін, Касаційний кримінальний суд Верховного Суду (далі – ККС ВС) зробив висновок про те, що дії обвинуваченої та ще однієї особи були узгодженими і направлені на досягнення єдиної мети – незаконного отримання шляхом обману в своє користування та розпорядження гуманітарної допомоги, яка згідно із Законом України «Про гуманітарну допомогу» надійшла до органу соціального захисту населення для безоплатної видачі інвалідам. Оскільки факт введення органу соціального захисту в оману з метою заволодіння чужим майном доведено збіраною у кримінальному провадженні сукупністю доказів, Особу-1 правильно визнано винуватою у вчиненні шахрайства [20].

Водночас щодо обґрунтованості появи в КК ст. 201-2 у вітчизняному правовому середовищі сформувався і протилежний табір, представники якого озвучені вищі міркування про зайвність аналізованої заборони або не розділяють, або розділяють лише частково.

Зокрема, на протигагу викладеній позиції, Т. Борисенко називає ст. 201-2 КК необхідною, самостійною і спеціальною нормою зі своїми «специфічними» предметом, об'єктивною стороною та суб'єктом, яка (норма) цілком логічно розміщена у розділі VII Особливої частини КК «Кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності» [21, с. 238–239]. Водночас упевненість дослідниці у тому, що ст. 201-2 є настільки «унікальною», що її неможливо «замінити» чи «підмінити» будь-якою нормою про кримінальні правопорушення проти власності, навряд чи узгоджується з іншою тезою Т. Борисенко – про те, що ст. 201-2 КК і норми про кримінальні правопорушення проти власності співвідносяться між собою, відповідно, як спеціальна та загальні

кримінально-правові норми. Дивним також виглядає твердження згаданої авторки про те, що «жодне кримінальне правопорушення проти власності не містить такої дії, як продаж» [21, с. 237], бо ніхто не сумнівається у тому, що карана за ст. 191 КК розтрата майна, яке було ввірене винному чи перебувало в його віданні, може полягати, зокрема, у відчуженні такого майна, яке, своєю чергою, може набувати вигляду його продажу.

У схожому ключі висловлюються й інші дослідники, називаючи включення в КК аналізованої норми своєчасним, обґрунтованим, доречним, нагальним та ефективним кроком, спрямованим на запобігання поширеним формам зловживань у сфері гуманітарної допомоги [22, с. 121; 23, с. 110; 24, с. 6]. О. Радзівіло також упевнений у зрозумілості і виправданості логіки криміналізації незаконного використання гуманітарної допомоги саме у період воєнного або надзвичайного стану, якої (логіки) і притримувались ініціатори (МВС України) тоді ще відповідного законопроекту. Далі, однак, дослідник зауважує, що в остаточній редакції Закон від 24 березня 2022 р. прийнято саме такий, яким він є, із притаманим йому неузгодженостями, невизначеністю і правовою колізією [25, с. 83].

Разом з тим найбільший науковий інтерес викликає позиція тих фахівців, які при її обґрунтуванні спираються не лише, так би мовити, на своє світоглядне переконання, а й наводять конкретні аргументи, які, на їхню думку, спростовують озвучене раніше твердження про те, що абсолютна більшість діянь, на які розрахована ст. 201-2 КК, насправді є різновидами певних кримінальних правопорушень проти власності. Чи не найбільш розлого і системно відповідне питання було розглянуто В. Киричком.

Обґрутовуючи свою точку зору, вчений передусім покликається на постанову Пленуму Верховного Суду України (далі – ППВСУ) від 6 листопада 2009 р. № 10 «Про судову практику у справах про злочини проти власності», відповідно до абз. 1 п. 23 якої привласнення, розтрата або заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем за ст. 191 КК характеризуються умисним протиправним і *безоплатним* (тут і далі виділення курсивом наші – О. Д., Р. М.) оборненням чужого майна на свою користь чи на користь іншої особи. Далі цитується абз. 2 п. 23 згаданої постанови, в якому (в аспекті розмежування згаданих форм цього кримінального правопорушення проти власності) написано, що при привласненні відповідні повноваження (розпорядження, управління, доставки, використання або зберігання тощо) використовуються для оборнення винною особою майна на *свою користь*, а при розтраті – *на користь інших осіб* (це може бути відчуження майна іншим особам для споживання, як подарунок чи товар, в обмін на інше майно тощо). Зважаючи на наявність наведених правозастосовних орієнтирів, В. Киричко робить висновок про те, що продаж товарів гуманітарної допомоги з метою отримання прибутку не може охоплювати собою розкрадання у формі розтрати чужого майна, оскільки поняття «продаж» означає *оплатну* передачу майна однією особою у власність іншої, а для розтрати чужого майна обов'язковою ознакою є безоплатне оборнення чужого майна на користь іншої особи. На думку дослідника, це означає, що у співвідношенні вказаної форми дій, передбаченої нині ст. 201-2 КК, із ст. 191 КК взагалі не існує проблем конкуренції чи колізії норм. Далі з подібних міркувань правник дає негативну відповідь на питання, чи охоплюється ст. 191 КК укладання інших правочинів щодо розпорядження таким майном з метою

отримання прибутку (третя форма дій, карана за ст. 201-2 КК) [26, с. 159–160]. Окрему увагу В. Киричко звертає на питання кваліфікації дій осіб, які спочатку протиправно безоплатно обертали предмет гуманітарної допомоги на свою користь, а згодом продавали цей предмет, тобто саме тієї поведінки, яка, як ми пам'ятаємо, чи не найчастіше (після «автомобільних» схем) нині отримує кримінально-правову оцінку з покликанням на ст. 201-2 КК. В. Киричко ж оцінює таку кваліфікацію як помилкову, вважаючи, що у подібних ситуаціях має місце закінчене привласнення чужого майна (ст. 191 КК), а продаж привласненого предмету є актом розпорядження злочинно здобутим майном, через що не може тягнути кримінальну відповідальність за ст. 201-2 КК [26, с. 160].

Синтезувавши викладені напрацювання, В. Киричко зробив загальний умовивід про те, що жодна з форм вчинення дій, передбачених ст. 201-2 КК, не охоплює собою розкрадання майна в будь-якій формі, зокрема, у формі привласнення, розтрати чужого майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем (ст. 191 КК). До речі, навіть визнання слушною нашої пропозиції про вдосконалення ст. 201-2 КК з акцентом на використання гуманітарної допомоги не за цільовим призначенням (за аналогією зі ст. 210 КК) не вплинуло на переконання правознавця у тому, що чинна редакція ст. 201-2 КК, в якій наголос зроблений на використанні гуманітарної допомоги з метою отримання прибутку, не є перешкодою на цьому шляху і не потребує свого виключення з КК [26, с. 160–162, 171–172, 175].

Більшість наведених В. Киричком аргументів згодом некритично відтворив А. Ященко [27, с. 255–256]. До речі, в іншій своїй праці А. Ященко із покликанням на нашу публікацію 2022 р. стверджує, що незаконне використання гуманітарної допомоги слід відрізняти, зокрема, від «звичайного (типового) привласнення, знищення або розтрати, оскільки ці форми суспільно небезпечної поведінки не є розпорядженням, а становлять різновиди протиправного посягання, передбаченого ст. 191 КК України» [28, с. 8].

Оскільки у цьому разі має місце не зовсім коректне відбиття нашої наукової позиції, вважаємо за доречне навести додаткові пояснення. По-перше, з огляду на казуїстичність кримінально-правової заборони, присвяченої відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги, за ст. 201-2 КК справді не можуть кваліфікуватись такі діяння, як знищення чи пошкодження майна, що має відповідний специфічний статус (тут підлягають застосуванню статті КК про кримінальні правопорушення проти власності), а також порушення порядку списання предметів гуманітарної допомоги, використання активів благодійної організації з порушенням вимог щодо здійснення благодійної діяльності, нецільове використання гуманітарної допомоги за відсутності ознак розкрадання (у цих випадках мають ставати у нагоді, зокрема, статті КК про кримінальні правопорушення у сфері службової діяльності). По-друге, застосування ст. 191 КК «блокується» через наявність у вчиненому ознак специфічного предмета кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК, а не через те, що привласнення і розтрата, мовляв, не є караним за цією статтею КК розпорядженням особливим майном. Інша справа, що ми не виключаємо звернення до ст. 191 КК у випадках протиправного використання (розпорядження) гуманітарною допомогою чи благодійними пожертвами, не поєднаного з метою отримання прибутку, – дарування, передача в рахунок погашення

боргу, відшкодування завданих збитків або як оплати виконаної роботи чи наданих послуг тощо (проблема тлумачення закріпленої у ч. 1 ст. 201-2 КК мети отримання прибутку і визначення «долі» цієї суб'єктивної ознаки – тема окремої розмови) або в інших ситуаціях, які не охоплюються (повторимо) сформульованою казу-істично аналізованою заборною.

Повертаючись до наукової позиції В. Киричка, не можемо не визнати наявності у ній раціонального зерна, однак загалом підтримати її складно.

По-перше, оцінюючи думку В. Киричка про те, що дії особи, яка спочатку протиправно безоплатно обернула предмет гуманітарної допомоги на свою користь, а згодом продала цей предмет, мають кваліфікуватися за ст. 191 КК, а не за ст. 201-2 КК, хотілося б нагадати, що в останній прямо вказується на продаж товарів гуманітарної допомоги з метою отримання прибутку, тобто саме на те посягання, яке й має місце у змодельованій ситуації. На нашу думку, сказане якраз і свідчить про те, що ст. 201-2 КК є спеціальною (за О. Марінім – «специфічною») нормою, присвяченою відповідальності за описану поведінку, у зв'язку з чим погодитись із висновком про те, що вона має кваліфікуватися за ст. 191 КК (загальною нормою), ми не можемо.

По-друге, у світлі того, що В. Киричко виступає за збереження у КК ст. 201-2 і водночас переконаний у неправильності кваліфікації за нею дій осіб, які протиправно безоплатно обернули предмет гуманітарної допомоги на свою користь, а згодом продали його, у порядку ведення дискусії хотілося б поставити таке питання: на які ж випадки у майбутньому має бути розрахована норма про незаконне використання гуманітарної допомоги, подальше існування якої вчений визнає доцільним?

У цьому контексті не буде зайвим продублювати озвучену на початку нашої статті й отриману на підставі вивчення розміщених у ЄДРСР вироків, постановлених за ст. 201-2 КК, інформацію про те, що (попри безліч змодельованих в юридичній літературі винятково гіпотетичних ситуацій) всі кваліфіковані за нею зловживання зводились до трьох проявів:

1) ввезення в Україну під виглядом гуманітарної допомоги товарів, які насправді не є такою допомогою, або, інакше кажучи, фіктивне визначення придбаного і доставленого в Україну майна (найчастіше транспортних засобів) як гуманітарної допомоги з метою його подальшого продажу. Така поведінка, на наш погляд, має визнаватися не незаконним використанням гуманітарної допомоги (ст. 201-2 КК), а контрабандою підакцизних товарів (ст. 201-4 КК) чи шахрайством з фінансовими ресурсами (ст. 222 КК) (аргументація на користь цих варіантів кваліфікації наводиться в інших наших працях);

2) випадки продажу майна, наданого й отриманого як належна гуманітарна допомога, тобто поведінка, яка, на думку В. Киричка, має кваліфікуватися не за ст. 201-2, а за ст. 191 КК як привласнення майна;

3) заволодіння майном особами, котрі, збираючи його у вигляді «гуманітарної допомоги» чи «благодійних пожертв», що начебто надалі мали бути передані належним набувачам/бенефіціарам (сили оборони України, фізичні особи, які постраждали від війни, певні юридичні особи тощо), заздалегідь не мали наміру здійснювати відповідну передачу, маючи на меті привласнення зібраного ними майна.

Такі дії, зважаючи на викладені міркування, залишаються чи не єдиними у переліку тих, які, на думку В. Киричка, мали б кваліфікуватися за «необхідною» ст. 201-2 КК. Серед подібних вчинків, кваліфікованих за

цією статтею, чи не найбільш банальними є кейси, коли винні, оголошуючи збори «благодійних пожертв» чи/та «безоплатної допомоги» (наприклад, на «придбання питної води для жителів м. Миколаєва, турнікетів, тепловізорів та оптичних прицілів для військовослужбовців ЗСУ» [29; 30] або абстрактно «на потреби ЗСУ»), збирали чималі суми коштів (603 460 грн, 500 378 грн), якими і заволодівали.

Зустрічаються, щоправда, і більш вишукані схеми.

Так, Особа-1, виготовивши підроблені документи «БФ “Освіта та здоров'я Української Нації”», звертався від імені цього фонду до підприємців, які, задовольняючи відповідні запити, надавали йому як гуманітарну допомогу заморожене м'ясо курятини (гомілки, стегна, тушки) й антисептики, які обвинувачений у подальшому намагався продати. Враховуючи те, що цим діям було покладено край представниками правоохоронних органів, Особа-1 був визнаний винуватим у закінченому замаху на продаж товарів (предметів) гуманітарної допомоги, вчиненому у значному розмірі за попередньою змовою групою осіб під час воєнного стану (ч. 2 ст. 15, ч. 3 ст. 201-2 КК) [31].

Ще один аналогічний приклад із судової практики.

Особа-2, будучи прикордонником, маючи умисел на отримання та подальше привласнення благодійної допомоги, створив у її надавачів уявлення про справжність намірів щодо здійснення благодійної діяльності. Для цього обвинувачений узгодив із начальником прикордонної застави Особою-3 виготовлення листів до ПрАТ «АТ Тютюнова компанія В.А.Т.-Прилуки» з проханням надати благодійну допомогу у виді тютюнових виробів нібито для подальшої передачі особовому складу. Надалі, отримавши тютюнові вироби у кількості 7 500 пачок, Особа-2 здійснив їхній продаж за 678 525 грн. До речі, допомога, надана Особою-3 обвинуваченому, була визнана пособництвом у вчиненні злочину, передбаченого ч. 3 ст. 201-2 КК, а також дістала додаткову кримінально-правову оцінку за ч. 1 і ч. 4 ст. 358 КК [32].

Постає питання, чи вбачаються в описаних вище випадках (як і в інших подібних ситуаціях, на жаль, розповсюджених у сьогоденній Україні) підстави для застосування ст. 201-2 КК?

Даючи ствердну відповідь на поставлене питання, А. Шаповалова моделює подібний до розглянутих вище справ приклад, коли підприємець отримує грошові кошти від небайдужих українців для придбання їжі та води людям, які їх потребують у районах ведення бойових дій, потім купує необхідне, однак не віддає його за цільовим призначенням, а замість цього виставляє на продаж у власному магазині для отримання прибутку. На думку дослідниці, у діях такої особи містяться «явні ознаки кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 201-2 КК, а за умови введення воєнного чи надзвичайного стану – ч. 3» [33, с. 228]. Д. Бурмістренко на підтвердження своєї думки про те, що одним із способів вчинення розглядуваного злочину є привласнення грошових коштів або іншого майна, наданого зловмиснику іншими фізичними або юридичними особами як гуманітарна, безоплатна допомога або благодійні пожертви, наводить приклади із судової практики, у межах якої така поведінка кваліфікувалась за ч. 3 ст. 201-2 КК [34, с. 15–17, 18].

Ми ж таку упевненість згаданих авторів не розділяємо.

Як і в ситуації з дослідженими окремо «автомобільними» схемами, головним підґрунтям для відповідних наших сумнівів виступає розуміння того, що в аналізованих ситуаціях відсутній належний предмет злочину, передбаченого ст. 201-2 КК. Одразу після появи цієї

статті КК, ми наголошували на тому, що: а) при її застосуванні слід брати до уваги визначену регулятивним законодавством специфіку майна як предмета розглядуваного кримінального правопорушення; б) вчинення дій, вказаних у ст. 201-2 КК, із майном, яке юридично не має вказаного особливого статусу, може тягнути відповідальність за статтями КК про кримінальні правопорушення проти власності, у сфері службової діяльності тощо [1, с. 105].

Нагадаємо, що відповідно до абз. 3 ст. 1 Закону України від 22 жовтня 1999 р. «Про гуманітарну допомогу» (далі – Закон від 22 жовтня 1999 р.) гуманітарною допомогою визнається лише та цільова адресна безоплатна допомога, що надається отримувачам гуманітарної допомоги, які *потребують допомоги у зв'язку* із соціально незахищеністю, матеріальною незабезпеченістю, скрутним фінансовим становищем, введенням воєнного або надзвичайного стану, виникненням надзвичайної ситуації тощо, а також для підготовки до збройного захисту держави та її захисту у разі збройної агресії або збройного конфлікту. Подібним чином у Законі України від 5 липня 2012 р. «Про благодійну діяльність та благодійні організації» визначені і цілі благодійної діяльності, якими є *надання допомоги* для сприяння законним інтересам бенефіціарів у сферах благодійної діяльності, визначених цим Законом, а також розвиток і підтримка певних сфер у суспільних інтересах. Зокрема, у контексті оцінки розглядуваних ситуацій особливу увагу варто звернути на те, що, поруч з іншими, такими сферами є: 1) екологія, охорона довкілля та захист тварин; 2) запобігання природним і техногенним катастрофам та ліквідація їх наслідків, допомога постраждалим внаслідок катастроф, збройних конфліктів і нещасних випадків, а також біженцям та особам, які перебувають у складних життєвих обставинах; 3) сприяння обороноздатності та мобілізаційній готовності країни, захисту населення у надзвичайних ситуаціях мирного і воєнного стану (ст. 3). При цьому у ст. 6 Закону від 5 липня 2012 р. *благодійною пожертвою* визнається безоплатна передача благодійником коштів, іншого майна, майнових прав у власність бенефіціарів для досягнення перерахованих вище цілей благодійної діяльності.

Пригадуючи обставини згаданих вище кримінальних проваджень, відзначимо, що певні добрі цілі виступали лише зручним «прикриттям», яке допомагало особам, котрі отримували відповідні предмети, незаконно збагатитися за рахунок введення в оману благодійників щодо справжніх намірів у частині визначення «долі» переданого майна. Інакше кажучи, саме особисте збагачення, а не досягнення законодавчо визначених цілей надання гуманітарної допомоги та благодійних пожертв, і було тією справжньою, єдиною і, що важливо, задалегідь визначеною метою, яку переслідували відповідні суб'єкти. Мала місце імітація благодійної діяльності, створення вигляду законності збирання майна. З огляду на сказане, схилиємося до думки про те, що предмети, надані зловмисникам, у плані кримінально-правової кваліфікації мають визнаватися «звичайним» майном, а не предметами, які мають статус гуманітарної допомоги чи благодійних пожертв. Отже, заволодіння таким майном, наприклад, грошима, у спосіб обману має визнаватися шахрайством і, відповідно, кваліфікуватися не за ст. 201-2, а за однією з частин ст. 190 КК, в якій йдеться про «заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману (чи зловживання довірою)»; наявний такий різновид обману, як обман у намірах – обман щодо тих цілей, на які планується використати отримане майно.

До речі, свого часу один з авторів цих рядків, критикуючи концепцію «вигідності або обов'язковості», відбиту в абз. 2 п. 17 ППВСУ від 6 листопада 2009 р. № 10 «Про судову практику у справах про злочини проти власності», звертав увагу на те, що ця традиційна концепція не лише суперечить букві кримінального закону, а й безпідставно не дає змоги визнавати шахрайством випадки «виманювання» майна під виглядом збирання благодійної допомоги, наприклад, військовим, пораненим, біженцям, хворим [35, с. 134–135]. Викладена наукова позиція знайшла відбиття в одній з постанов об'єднаної палати ККС ВС, де сказано, що функціонально обман при вчиненні шахрайства не завжди спрямований на виникнення у потерпілого уявлення про вигідність чи обов'язковість передачі майна (зокрема, це стосується випадків передачі майна в тимчасове безоплатне користування, заволодіння чужим майном під виглядом збирання благодійної допомоги – військовим, пораненим, біженцям, хворим та ін., добровільних внесків, пожертвувань тощо) [36].

Таким чином, ККС ВС, як і автори цих рядків, визнає розглядувані зловживання шахрайством, а не незаконним використанням гуманітарної допомоги. У пояснювальній записці до одного із законопроектів суголосно мовиться про розповсюдження видів шахрайств, пов'язаних із збиранням коштів на гуманітарну допомогу, із закупівлею дров для населення, забиранням коштів на допомогу ЗСУ тощо [37].

Розглядаючи питання співвідношення шахрайства і незаконного використання гуманітарної допомоги», О. Кришевич зробила наголос на тому, що ст. 201-2 КК не передбачає обов'язкового заволодіння чужим майном, оскільки в ній ідеться лише про мету отримати прибуток, тобто для застосування ст. 201-2 КК не має значення, чи отримав винний очікуваний зиск. Дослідниця також підкреслила, що ст. 201-2 КК не обмежує способи вчинення правопорушення обманом або зловживанням довірою, тобто покупець усвідомлює, що він купує гуманітарну допомогу, і його це повністю влаштовує. Крім того, О. Кришевич навела такі дві рекомендації щодо кваліфікації: «по-перше, у випадку заволодіння коштами потерпілих шляхом продажу їм товарів гуманітарної допомоги може виникнути питання про ідеальну сукупність відповідних кримінальних правопорушень, оскільки вони мають різний безпосередній об'єкт (ст. 190 – відносини у сфері власності, ст. 201-2 – відносини у сфері гуманітарної допомоги та благодійної діяльності), тому винний одним своїм діянням фактично посягає на обидва безпосередні об'єкти та вчиняє не одне, а два кримінальних правопорушення; по-друге, вчинення зазначених у ст. 201-2 КК дій в розмірі меншому, ніж значний розмір, може охоплюватись іншим складом кримінального правопорушення за ст. 190 КК із відповідною частиною, в залежності від суми збитків» [38, с. 179].

Викладена позиція стала предметом уваги інших науковців. Проте якщо одні з них обмежилися її (позиції) фрагментарно-некритичним відтворенням [6, с. 390; 39, с. 301], то вже неодноразово згадуваний В. Киричко її докладно проаналізував і врешті-решт із нею не погодився. Вчений висловив переконання в тому, що в обох змодельованих О. Кришевич випадках застосування ст. 190 КК унеможливується з причини відсутності у діях особи безоплатного обернення чужого майна на свою чи іншої особи користь, адже поняття «продаж» означає оплатну передачу майна однією особою у власність іншій особі. Тобто у таких випадках суб'єкт господарювання порушує вимогу щодо безоплатної

передачі предмета гуманітарної допомоги її набувачу і передає предмет на умовах оплати його вартості, яку зараховує як прибуток суб'єкта господарювання. Водночас В. Киричко ще раз звернув увагу на те, що від цих ситуацій треба відрізнити випадки, коли особа спочатку протиправно безоплатно обернула предмет гуманітарної допомоги на свою користь (вчинила закінчені привласнення чужого майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем), а згодом продала цей предмет набувачу гуманітарної допомоги; ці дії, як уже зазначалось, на його переконання, мають кваліфікуватися не за ст. 201-2 КК, а за ст. 191 КК [26, с. 162–163].

Аналіз викладених вище аргументів уможливорює формулювання двох проміжних висновків.

По-перше, у контексті виявлення можливих ознак складу кримінального правопорушення «шахрайство» дослідникам варто було акцентувати увагу не на обмані покупця стосовно статусу придбаного ним майна (його (не)належність до гуманітарної допомоги, благодійної пожертви, безоплатної допомоги) та кримінально протиправному джерелі його походження (останнє може мати значення хіба що у світлі додаткового застосування ст. 198 або ст. 209 КК), а на обмані донора чи благодійника, за допомогою якого зловмисники здійснюють згадане В. Киричком «безоплатне обернення майна на власну користь» і за наявності якого (обману) їхні дії, як було доведено вище, мають кваліфікуватися не за ст. 201-2, а за ст. 190 КК.

До речі, Т. Борисенко має рацію, коли схвально оцінює судову практику, у межах якої за ст. 190 КК як шахрайство кваліфікуються дії тих, хто заволодіває чужими коштами, обіцяючи продати неіснуючі товари (предмети) гуманітарної допомоги [21, с. 234–235]. Щоправда, у такій ситуації жодної інтриги стосовно можливості інкримінування зловмисникам порушення ст. 201-2 КК, на нашу думку, немає.

По-друге, ми вкотре вимушені поставити під сумнів твердження В. Киричка про кваліфікацію описаної ним поведінки за ст. 191 КК, оскільки вважаємо, що:

а) у випадках, коли особа отримала відповідне майно шляхом обману, маючи наперед визначений умисел щодо протиправного заволодіння ним, її дії мають визнаватися шахрайством і кваліфікуватися за відповідною частиною ст. 190 КК.

Цікаво, що О. Кришевич називає незрозумілим те, чому законодавець не посилив відповідальність за шахрайство (ст. 190 КК), вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану. «Адже сьогодні правоохоронці масово фіксують випадки заволодіння недобросовісними громадянами (псевдволонтерами) коштами та речей, що вони отримали від фізичних та юридичних осіб як гуманітарну (благодійну) допомогу» [40, с. 361]. Ми, як і О. Кришевич, вважаємо, що така поведінка (уточнимо – за наявності відповідного «первісного» умислу) має розцінюватися не як незаконне використання гуманітарної допомоги, а як шахрайство. Водночас уточнимо, що відповідна кваліфікуюча ознака шахрайства (щоправда, у не зовсім вдалій редакції) вже фігурує у ч. 3 ст. 190 КК, викладеної в редакції Закону України від 13 липня 2023 р. «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо усунення суперечностей у караності кримінальних правопорушень»;

б) якщо особа вирішила розпорядитися (наприклад, продати) товарами (предметами) гуманітарної допомоги або використати з метою отримання прибутку благодійні пожертви чи безоплатну допомогу вже після того, як

вони опинилися в неї на правомірних засадах, скоєне *de lege lata* має отримувати кримінально-правову оцінку з покликанням на ст. 201-2 КК, розраховану саме на такі випадки. У цій частині відповідна норма є спеціальною щодо ст. 191 КК.

Водночас ще раз підкреслимо: за відсутності ст. 201-2 КК аналізовані дії могли б бути кваліфіковані за ст. 191 КК, причому за її ч. 4, в якій передбачено суворіше покарання порівняно з тим, що визначено навіть у санкції ч. 3 ст. 201-2 КК. У сукупності з іншими обставинами цей факт доводить те, що, якщо не враховувати змодельовані деякими дослідниками відверто мало ймовірні (щоб не сказати – надумані) випадки, жодного прояву яких у практиці застосування ст. 201-2 КК нам відшукати не вдалося, не існує випадків, які за її відсутності не могли б отримати кримінально-правову оцінку за допомогою інших норм Особливої частини КК. Викладене є зайвим свідченням недоцільності подальшого існування досліджуваної кримінально-правової заборони в її чинній редакції.

В одному з попередніх варіантів проекту КК у розділі, присвяченому кримінальним правопорушенням проти власності, містилась ст. 6.1.7 «Правочини щодо розпорядження гуманітарною допомогою чи благодійними пожертвами», яку були підстави вважати потенційним «правонаступником» ст. 201-2 КК. Здійснивши аналіз цього проектного положення, ми встановили низку притаманних йому недоліків. Згадана потенційна заборона, чітко не визначаючи антисупільну спрямованість і правову природу передбаченого нею посягання, не виправдано синтезувала «власницький» і «господарський» компоненти. Зважаючи на сказане, а так само на послідовно проголошуване робочою групою несприйняття спеціальних кримінально-правових норм, яка як на один із недоліків КК вказує на його перенасиченість спеціальними складами кримінальних правопорушень, ми пропонували позбутись ст. 6.1.7 проекту КК, яка, лише незначним чином відрізняючись у кращий бік від ст. 201-2 КК, не усувала властиві їй основні концептуальні недоліки. За потреби забезпечити посилену кримінально-правову охорону права власності на відповідне специфічне майно до ознак, що підвищують тяжкість злочинів проти власності, пропонувалось віднести вчинення цих злочинів стосовно предметів гуманітарної допомоги, благодійних пожертв чи благодійних грантів [2, с. 31–34].

Викладена конструктивна критика була сприйнята робочою групою. Так, у варіанті проекту КК, актуальному на момент підготовки цієї публікації до друку [4], до ознак, що підвищують тяжкість злочинів проти власності (причому не лише викрадень) на один ступінь, віднесено з-поміж іншого вчинення цих злочинів щодо гуманітарної допомоги чи благодійної пожертви (п. 4 ст. 6.1.3). Такий наскрізний підхід заслуговує на підтримку; тим більше, що концептуально він узгоджується з нашим ставленням до ст. 201-2 КК як до прояву надмірної криміналізації і невиправданого казуїстичності кримінального закону, поява якої (статті КК) призвела до виникнення чергової правової невизначеності (суперечливе розуміння ознак предмета цього кримінального правопорушення, його мети, суб'єкта тощо).

Водночас (повторимо) потребує окремого дослідження питання про необхідність мати «під» зловживання з гуманітарною допомогою і благодійними пожертвами (за відсутності у скоєному ознак кримінальних правопорушень проти власності) окрему кримінально-правову заборону – своєрідний аналог ст. 210 КК, з огляду на те, що: а) у ст. 12 Закону від 22 жовтня 1999 р. до порушень

законодавства про гуманітарну допомогу (поруч з її використанням із метою отримання прибутку) віднесено використання гуманітарної допомоги не за цільовим призначенням; 2) положення про цільове використання певних благ «пронизує» і текст Закону від 5 липня 2012 р. «Про благодійну діяльність та благодійні організації».

Висновки. Проведене дослідження підтвердило слушність висунутої у 2022 р. наукової гіпотези про безпрогальність КК до ухвалення Закону від 24 березня 2022 р., на підставі якого кримінальний закон було доповнено самостійною заборонаю, присвяченою відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги. У цьому разі коректніше вести мову не стільки про криміналізацію (надмірну, надлишкову), скільки про диференціацію кримінальної відповідальності у спосіб виокремлення спеціальної (передусім щодо статей 190–192 КК) норми.

У кримінально-правовій науці України сформувалися два основних підходи щодо (не)доцільності виокремлення і подальшого існування самостійної заборони, присвяченої відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги. Вище спростовано (наскільки переконливо – судити читачам) аргументи дослідників, які заперечують тезу про те, що абсолютна більшість діянь, на які розрахована ст. 201-2 КК та які нині кваліфікуються за ч. 3 цієї статті (за ознакою вчинення дій в умовах воєнного стану), є різновидами певних («традиційних») кримінальних правопорушень проти власності.

Заволодіння майном особами, які, збираючи його у вигляді «гуманітарної допомоги» чи «благодійних пожертв», що начебто надалі мали бути передані

належним набувачам/бенефіціарам (сили оборони України, фізичні особи, які постраждали від війни, певні юридичні особи тощо), заздалегідь не мали наміру здійснювати відповідну передачу, переслідуючи мету привласнення зібраного майна, немає підстав розцінювати як незаконне використання гуманітарної допомоги. З урахуванням відсутності у цих випадках предмета кримінального правопорушення, передбаченого ст. 201-2 КК, змісту умислу винних осіб та деяких інших обставин згадану імітацію благодійної діяльності, поєднану із заволодінням чужим майном, слід визнавати шахрайством і кваліфікувати за відповідною частиною ст. 190 КК. Якщо ж особа вирішила розпорядитися (наприклад, продати) товарами (предметами) гуманітарної допомоги або використати з метою отримання прибутку благодійні пожертви чи безоплатну допомогу вже після того, як вони опинилися в неї на правомірних засадах, вчинене має отримувати кримінально-правову оцінку з покликанням на певну частину ст. 201-2 КК.

Концептуальний підхід розробників проекту КК до розв'язання проблеми відповідальності за незаконне поведіння з гуманітарною допомогою і благодійними пожертвами (віднесення до ознак, що підвищують тяжкість злочинів проти власності на один ступінь, їх вчинення щодо такого специфічного майна) заслуговує на підтримку. Водночас питання криміналізації нецільового використання гуманітарної допомогою і благодійних пожертв, відмінного від кримінальних правопорушень проти власності і згаданого у регулятивному законодавстві як правопорушення, продовжує стояти на порядку денному.

Список використаних джерел

1. Дудоров О. О., Мовчан Р. О. Кримінально-правова заборона щодо незаконного використання гуманітарної допомоги: сумнівна законодавча новела. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2022. Вип. 2. С. 99–115. DOI: 10.33766/2524-0323.98.99-115
2. Дудоров О., Мовчан Р., Каменський Д. Кримінальна відповідальність за незаконне використання гуманітарної допомоги: проблеми кваліфікації та вдосконалення законодавства. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 1. С. 21–37. <https://doi.org/10.31733/2078-3566-2023-1-21-37>
3. Kamensky, D., Dudorov, O., Savchenko, A., Movchan, R., & Danylyvska, Y. (2023). Criminal liability for humanitarian aid embezzlement during war: The case of Ukraine: Responsabilidad penal por malversación de ayuda humanitaria durante la guerra: el caso de Ucrania. *Cuestiones Políticas*, 41(77), 760-776. <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4177.50>. URL: <https://produccioncientificaluz.org/index.php/cuestiones/article/view/40218> (дата звернення: 4.01.2026).
4. Кримінальний кодекс України. Контрольний текст проекту (станом на 15.10.2025 року). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2025/11/12/00-kontrolnyj-proyekt-kk-15-10-2025-eksperty-frn.pdf> (дата звернення: 4.01.2026).
5. Котовщик Р. А. Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги (ст. 201-2 КК України): аналіз окремих ознак складу кримінального правопорушення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 4. С. 323–325. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-1/87>
6. Котовщик Р. А. Об'єкт складу незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 5. С. 386–390. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-5/96>
7. Марін О. К. Проблеми кримінально-правової оцінки незаконного використання гуманітарної допомоги за КК України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 6. С. 334–338. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-6/74>
8. Цивінський О. І. Відповідальність за заволодіння чужим майном, вчинене службовою особою, за кримінальним правом України: дис. ... д-ра філософії за спеціальністю 081 «Право». Львів, 2023. 310 с.
9. Литвинов О. М., Орлов Ю. В. Спеціальні ознаки суб'єкту незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги: зміст та вплив на кваліфікацію. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2024. № 3. С. 49–60. DOI:10.32631/vca.2024.3.05
10. Каменський Д. В. Відповідальність за розкрадання гуманітарної допомоги: новела вітчизняного кримінального закону під час війни. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2022. № 3. С. 70–82. DOI:10.34015/2523-4552.2022.3.07
11. Ясін І. М. Кримінально-правовий потенціал криміналізації незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 2. С. 644–648. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.02.107>
12. Лісовська О. В. Відмінності складу злочину, передбаченого статтею 201-2 Кримінального кодексу України, від суміжних складів злочину. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2023. Випуск 80. Ч. 2. С. 56–61. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.80.2.8>

13. Швидка О. В. Аналіз складу кримінального правопорушення, передбаченого статтею 201-2 КК України. *Нове українське право*. 2023. Вип. 3. С. 213–219. <https://doi.org/10.51989/NUL.2023.3.30>
14. Дудоров О. Криміналізація. *Велика українська кримінологічна енциклопедія*. У 2 т. Т. 1: А–Л / редкол. : В. В. Сокур-ренко (голова); О. М. Бандурка (співголова) та ін. ; наук. ред. О. М. Литвинов. Харків : «Факт», 2021. С. 749–754.
15. Панов М. І. Диференціація кримінальної відповідальності. *Велика українська юридична енциклопедія*: у 20 т. Харків : Право, 2016. Т. 17: Кримінальне право / редкол. : В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін. ; Нац. акад. прав. Наук України; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2017. 1064 с.
16. Котовщиків Р. А. Передумови криміналізації незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 4. С. 498–500. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-4/120>
17. Вирок Первомайського міськрайонного суду Миколаївської області від 18 травня 2023 р. у справі № 484/2348/23. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110927016> (дата звернення: 4.01.2026).
18. Вирок Деснянського районного суду м. Чернігова від 27 липня 2023 р. у справі № 750/9757/23. *Єдиний державний реєстр судових рішень* URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112473018> (дата звернення: 4.01.2026).
19. Вирок Деснянського районного суду м. Чернігова від 6 вересня 2023 р. у справі № 750/10955/23. *Єдиний державний реєстр судових рішень* URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113250688> (дата звернення: 4.01.2026).
20. Постанова колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 19 вересня 2019 р. у справі № 564/3237/13-к. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/84449737> (дата звернення: 4.01.2026).
21. Борисенко Т. Кримінальне правопорушення, передбачене статтею 201-2 Кримінального кодексу України: співвідношення з кримінальними правопорушеннями проти власності. *Юридичний вісник*. 2024. № 1. С. 233–241. <https://doi.org/10.32782/yuv.v1.2024.25>
22. Бучма Т. І. Історико-правові аспекти формування законодавства про відповідальність за незаконне використання гуманітарної допомоги в Україні. *Європейський правничий часопис*. 2025. Вип. 8. С. 118–126. [https://doi.org/10.36919/3041-1149\(Print\).8.2025.118-126](https://doi.org/10.36919/3041-1149(Print).8.2025.118-126)
23. Щербак І. А., Фролов В. О. Особливості притягнення до кримінальної відповідальності за незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2024. Випуск 4. С. 106–111. DOI <https://doi.org/10.32782/pyuv.v4.2024.21>
24. Шаповалова Н. М. Соціально-правові передумови та обґрунтування криміналізації незаконного використання гуманітарної допомоги, благодійних пожертв та безоплатної допомоги з метою отримання прибутку. *Академічні візії*. 2024. Вип. 36. С. 1–7. <https://orcid.org/0000-0002-6579-8012>
25. Радзівіло А. О. До проблеми кримінально-правової характеристики незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Держава та регіони*. 2024. № 3. С. 79–84. DOI: <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2024.3.13>
26. Киричко В. М. Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги (ст. 201-2 КК): проблеми системного тлумачення та практичного застосування і шляхи їх вирішення. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2023. № 1. С. 150–181. DOI: <https://doi.org/10.21564/23119640.2023.19.281125>
27. Яценко А. М. Щодо питання про розмежування кримінального правопорушення, передбаченого статтею 201-2 КК України, від кримінального правопорушення, передбаченого статтею 191 КК України. *Злочинність і протидія їй в умовах війни та у повоєнній перспективі: міждисциплінарна панорама* : зб. тез доп. II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 16 квіт. 2025 р.) / МВС України ; Нац. поліція України ; Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Кримінол. асоц. України. Вінниця : ХНУВС, 2025. С. 252–256.
28. Яценко А. М. Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги : аналіз ознак складу, що характеризують об'єктивну сторону кримінального правопорушення, та їх впливу на ступінь суворості кримінально-правового обтяження. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2024. № 3. С. 5–16. DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2024.3.01>
29. Вирок Київського районного суду м. Одеси від 20 червня 2023 р. у справі № 947/8718/23. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111684011> (дата звернення: 4.01.2026).
30. Вирок Нікопольського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 16 серпня 2024 р. у справі № 180/647/24. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121174852> (дата звернення: 4.01.2026).
31. Вирок Індустріального районного суду м. Дніпропетровська від 27 грудня 2022 р. у справі № 202/8980/22. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108158673> (дата звернення: 4.01.2026).
32. Вирок Ямпільського районного суду Сумської області від 2 листопада 2023 р. у справі № 590/1173/23. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/11461519> (дата звернення: 4.01.2026).
33. Шаповалова А. О. Кримінальна відповідальність за незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Юридичний бюлетень*. 2022. Вип. 26. С. 223–230. DOI: <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2022.26.30>
34. Бурмістренко Д. В. Аналіз окремих питань судової практики незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. *Правові новели*. 2024. № 22. Т. 2. С. 14–20. DOI: <https://doi.org/10.32782/ln.2024.22.2.2>
35. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України : Злочини проти власності / за ред. М. І. Хаврюнюка. Київ : ВД «Дакор», 2017. 448 с.
36. Постанова об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 17 жовтня 2022 р. у справі № 686/13801/16-к. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106940469> (дата звернення: 4.01.2026).

37. Пояснювальна записка до проєкту Закону України «Про внесення змін до статей 190 та 289 Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за вчинення злочинів в умовах воєнного та надзвичайного стану» (реєстр. № 9355 від 05.06.2023). URL: [blob:https://itd.rada.gov.ua/f61bd174-56c7-45e7-aa6e-82f0eed57087](https://itd.rada.gov.ua/f61bd174-56c7-45e7-aa6e-82f0eed57087) (дата звернення: 4.01.2026).

38. Кришевич О. В. Кримінальна відповідальність за нецільове використання гуманітарної допомоги чи один з видів шахрайства. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2022. № 1. С. 173–183. DOI: <https://doi.org/10.21564/23119640.2022.17.258361>

39. Костенко О. М., Кеєр О. С. Специфіка кваліфікації кримінального правопорушення за ст. 201-2 Кримінального кодексу України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 6. С. 299–302. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-6/74>

40. Кришевич О. В. Кримінальна відповідальність за шахрайство: доктрина, законодавство, практика : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Хмельницький, 2025. 457 с.

References

1. Dudorov, O. O., Movchan, R. O. (2022). Kryminalno-pravova zaborona shchodo nezakonnoho vykorystannia humanitarnoi dopomohy: sumnivna zakonodavcha novela [Criminal law prohibition on the illegal use of humanitarian aid: a dubious legislative innovation]. *Visnyk Luhanskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav imeni E. O. Didorenka*, Vyp. 2, pp. 99–115. DOI: 10.33766/2524-0323.98.99-115. [in Ukrainian].

2. Dudorov, O., Movchan, R., Kamenskyi, D. (2023). Kryminalna vidpovidalnist za nezakonne vykorystannia humanitarnoi dopomohy: problemy kvalifikatsii ta vdoskonalennia zakonodavstva [Criminal liability for the illegal use of humanitarian aid: problems of qualification and improvement of legislation]. *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav*, № 1, pp. 21–37. <https://doi.org/10.31733/2078-3566-2023-1-21-37> [in Ukrainian].

3. Kamensky, D., Dudorov, O., Savchenko, A., Movchan, R., & Danylevska, Y. (2023). Criminal liability for humanitarian aid embezzlement during war: The case of Ukraine: Responsabilidad penal por malversación de ayuda humanitaria durante la guerra: el caso de Ucrania. *Cuestiones Políticas*, 41(77), pp. 760-776. <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4177.50>. URL: <https://produccioncientificaluz.org/index.php/cuestiones/article/view/40218>. [in English].

4. Kryminalnyi kodeks Ukrainy. Kontrolnyi tekst proiektu (stanom na 15.10.2025 roku) [Criminal Code of Ukraine. Control text of the draft (as of October 15, 2025)]. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2025/11/12/00-kontrolnyj-proyekt-kk-15-10-2025-eksperty-frn.pdf> [in Ukrainian].

5. Kotovshchikov, R. A. (2025). Nezakonne vykorystannia z metoiu otrymannia prybutku humanitarnoi dopomohy, blahodiinykh pozhertv abo bezplatnoi dopomohy (st. 201-2 KK Ukrainy): analiz okremykh oznak skladu kryminalnoho pravoporushennia [Illegal use for profit of humanitarian aid, charitable donations or free assistance (Article 201-2 of the Criminal Code of Ukraine): analysis of individual elements of the criminal offense]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*, № 4, pp. 323–325. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-1/87> [in Ukrainian].

6. Kotovshchikov, R. A. (2024). Ob'iekt skladu nezakonnoho vykorystannia z metoiu otrymannia prybutku humanitarnoi dopomohy, blahodiinykh pozhertv abo bezplatnoi dopomohy [The object of the illegal use for profit of humanitarian aid, charitable donations or free assistance]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*, № 5, pp. 386–390. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-5/96> [in Ukrainian].

7. Marin, O. K. (2022). Problemy kryminalno-pravovoi otsinky nezakonnoho vykorystannia humanitarnoi dopomohy za KK Ukrainy [Problems of criminal legal assessment of the illegal use of humanitarian aid under the Criminal Code of Ukraine]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*, № 6, pp. 334–338. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-6/74>. [in Ukrainian].

8. Tsyvynskiy, O. I. Vidpovidalnist za zavolodinnia chuzhym mainom, vchynene sluzhbovoiu osoboiu, za kryminalnym pravom Ukrainy [Liability for misappropriation of another's property committed by an official under the criminal law of Ukraine]. *Candidate's thesis*. Lviv. [in Ukrainian].

9. Lytvynov, O. M., Orlov, Yu. V. (2024). Spetsialni oznaky sub'iektu nezakonnoho vykorystannia z metoiu otrymannia prybutku humanitarnoi dopomohy, blahodiinykh pozhertv abo bezplatnoi dopomohy: zmist ta vplyv na kvalifikatsiiu [Special characteristics of the subject of illegal use for profit of humanitarian aid, charitable donations or free assistance: content and impact on qualification]. *Visnyk Kryminolohichnoi asotsiatsii Ukrainy*, № 3, pp. 49–60. DOI:10.32631/vca.2024.3.05 [in Ukrainian].

10. Kamenskyi, D. V. (2022). Vidpovidalnist za rozkradannia humanitarnoi dopomohy: novela vitchyznianoho kryminalnoho zakonu pid chas viiny [Responsibility for the theft of humanitarian aid: a novel feature of domestic criminal law during wartime]. *Visnyk Penitentsiarnoi asotsiatsii Ukrainy*, № 3, pp. 70–82. DOI:10.34015/2523-4552.2022.3.07 [in Ukrainian].

11. Yasin, I. M. (2024). Kryminalno-pravovi potentsial kryminalizatsii nezakonnoho vykorystannia z metoiu otrymannia prybutku humanitarnoi dopomohy, blahodiinykh pozhertv abo bezplatnoi dopomohy [Criminal law potential for criminalizing the illicit use of humanitarian aid, charitable donations or gratuitous assistance for profit]. *Analitichno-porivnialne pravoznavstvo*, № 2, pp. 644–648. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.02.107> [in Ukrainian].

12. Lisovska, O. V. (2023). Vidminnosti skladu zlochynu, peredbachenoho statteiu 201-2 Kryminalnoho kodeksu Ukrainy, vid sumizhnykh skladiv zlochynu [Differences between the elements of the crime provided for in Article 201-2 of the Criminal Code of Ukraine and related elements of the crime]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya PRAVO*, Vyp. 80, Ch. 2, pp. 56–61. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.80.2.8> [in Ukrainian].

13. Shvydka, O. V. (2023). Analiz skladu kryminalnoho pravoporushennia, peredbachenoho statteiu 201-2 KK Ukrainy [Analysis of the composition of the criminal offense provided for in Article 201-2 of the Criminal Code of Ukraine]. *Nove ukrainske pravo*, Vyp. 3, pp. 213–219. <https://doi.org/10.51989/NUL.2023.3.30> [in Ukrainian].

14. Dudorov, O. (2021). Kryminalizatsiia. Velyka ukrainska kryminolohichna entsyklopediia [Criminalization. Great Ukrainian Criminological Encyclopedia]. Kharkiv : "Fakt", pp. 749–754. [in Ukrainian].

15. Panov, M. I. (2017). Dyferentsiatsiia kryminalnoi vidpovidalnosti. Velyka ukrainska yurydychna entsyklopediia. Differentiation of criminal liability. Great Ukrainian Legal Encyclopedia. [in Ukrainian].

16. Kotovshchikov, R. A. (2023). Peredumovy kryminalizatsii nezakonnoho vykorystannia z metoiu otrymannia prybutku humanitarnoi dopomohy, blahodiinykh pozhertv abo bezplatnoi dopomohy [Prerequisites for criminalizing the illegal use for

- profit of humanitarian aid, charitable donations or free assistance]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*, № 4, pp. 498–500. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-4/120> [in Ukrainian].
17. Vyrok Pervomaiskoho miskraionnoho sudu Mykolaivskoi oblasti vid 18 travnia 2023 r. u spravi № 484/2348/23 [Verdict of the Pervomaiskyi City District Court of Mykolaiv Region dated May 18, 2023 in case No. 484/2348/23]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110927016>. [in Ukrainian].
18. Vyrok Desnianskoho raionnoho sudu m. Chernihova vid 27 lystopada 2023 r. u spravi № 750/9757/23 [Verdict of the Desnyanskyi District Court of Chernihiv dated July 27, 2023 in case No. 750/9757/23]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112473018>. [in Ukrainian].
19. Vyrok Desnianskoho raionnoho sudu m. Chernihova vid 6 veresnia 2023 r. u spravi № 750/10955/23 [Verdict of the Desnyanskyi District Court of Chernihiv dated September 6, 2023 in case No. 750/10955/23]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113250688>. [in Ukrainian].
20. Postanova kolehii suddiv Druhoi sudovoi palaty Kasatsiinoho kryminalnoho sudu Verkhovnoho Sudu vid 19 veresnia 2019 r. u spravi № 564/3237/13-k [Resolution of the panel of judges of the Second Judicial Chamber of the Criminal Court of Cassation of the Supreme Court of September 19, 2019 in case No. 564/3237/13-k]. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/84449737>. [in Ukrainian].
21. Borysenko, T. (2024). Kryminalne pravoporushennia, peredbachene statteiu 201-2 Kryminalnoho kodeksu Ukrainy: spivvidnoshennia z kryminalnymy pravoporushenniamy proty vlasnosti [Criminal offense provided for in Article 201-2 of the Criminal Code of Ukraine: correlation with criminal offenses against property]. *Yurydychnyi visnyk*, № 1, pp. 233–241. <https://doi.org/10.32782/yuv.v1.2024.25> [in Ukrainian].
22. Buchma, T. I. (2025). Istoryko-pravovi aspekty formuvannia zakonodavstva pro vidpovidalnist za nezakonne vykorystannia humanitarnoi dopomohy v Ukraini [Historical and legal aspects of the formation of legislation on liability for the illegal use of humanitarian aid in Ukraine]. *Yevropeiskyi pravnychi chasopys*, Vyp. 8, pp. 118–126. [https://doi.org/10.36919/3041-1149\(Print\).8.2025.118-126](https://doi.org/10.36919/3041-1149(Print).8.2025.118-126) [in Ukrainian].
23. Shcherbak, I. A., Frolov, V. O. (2024). Osoblyvosti prytiahnennia do kryminalnoi vidpovidalnosti za nezakonne vykorystannia z metoiu otrymannia prybutku humanitarnoi dopomohy, blahodiinykh pozhertv abo bezoplatnoi dopomohy [Features of criminal liability for the illegal use of humanitarian aid, charitable donations or free assistance for profit]. *Prykarpatskyi yurydychnyi visnyk*, Vyp. 4, pp. 106–111. DOI <https://doi.org/10.32782/pyuv.v4.2024.21> [in Ukrainian].
24. Shapovalova, N. M. (2024). Sotsialno-pravovi peredumovy ta obgruntuvannia kryminalizatsii nezakonnogo vykorystannia humanitarnoi dopomohy, blahodiinykh pozhertv ta bezoplatnoi dopomohy z metoiu otrymannia prybutku [Socio-legal prerequisites and justification for the criminalization of the illegal use of humanitarian aid, charitable donations and free assistance for the purpose of profit]. *Akademichni vizii*, Vyp. 36, pp. 1–7. <https://orcid.org/0000-0002-6579-8012> [in Ukrainian].
25. Radzivilo, A. O. (2024). Do problemy kryminalno-pravovoi kharakterystyky nezakonnogo vykorystannia z metoiu otrymannia prybutku humanitarnoi dopomohy, blahodiinykh pozhertv abo bezoplatnoi dopomohy [On the problem of criminal-legal characterization of the illegal use for profit of humanitarian aid, charitable donations or free assistance]. *Derzhava ta rehiony*, № 3, pp. 79–84. DOI: <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2024.3.13>. [in Ukrainian].
26. Kyrychko, V. M. (2023). Nezakonne vykorystannia z metoiu otrymannia prybutku humanitarnoi dopomohy, blahodiinykh pozhertv abo bezoplatnoi dopomohy (st. 201-2 KK): problemy systemnoho tлумachennia ta praktychnoho zastosuvannia i shliakhy yikh vyrishennia [Illegal use for profit of humanitarian aid, charitable donations or gratuitous assistance (Article 201-2 of the Criminal Code): problems of systemic interpretation and practical application and ways to solve them]. *Visnyk Asotsiatsii kryminalnoho prava Ukrainy*, № 1, pp. 150–181. DOI: <https://doi.org/10.21564/23119640.2023.19.281125>. [in Ukrainian].
27. Yashchenko, A. M. (2025). Shchodo pytannia pro rozmezhuвання kryminalnoho pravoporushennia, peredbachenoho statteiu 201-2 KK Ukrainy, vid kryminalnoho pravoporushennia, peredbachenoho statteiu 191 KK Ukrainy [Regarding the issue of distinguishing the criminal offense provided for in Article 201-2 of the Criminal Code of Ukraine from the criminal offense provided for in Article 191 of the Criminal Code of Ukraine]. *Zlochynnist i protydiia yii v umovakh viiny ta u povoiennii perspektyvi: mizhdystyplinarna panorama : zb. tez dop. II Mizhnar. nauk.-prakt. konf.* (m. Vinnytsia, 16 kvit. 2025 r.). Vinnytsia : KhNUVS, pp. 252–256. [in Ukrainian].
28. Yashchenko, A. M. (2024). Nezakonne vykorystannia z metoiu otrymannia prybutku humanitarnoi dopomohy, blahodiinykh pozhertv abo bezoplatnoi dopomohy : analiz oznak skladu, shcho kharakteryzuiut ob'iektyvnu storonu kryminalnoho pravoporushennia, ta yikh vplyvu na stupin suvorosti kryminalno-pravovoho obtiazhennia [Illegal use for profit of humanitarian aid, charitable donations or free assistance: analysis of the elements characterizing the objective side of a criminal offense and their impact on the severity of the criminal legal burden]. *Visnyk Kryminolohichnoi asotsiatsii Ukrainy*, № 3, pp. 5–16. DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2024.3.01> [in Ukrainian].
29. Vyrok Kyivskoho raionnoho sudu m. Odesy vid 20 chervnia 2023 r. u spravi № 947/8718/23 [Verdict of the Kyiv District Court of Odessa dated June 20, 2023 in case No. 947/8718/23]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111684011>. [in Ukrainian].
30. Vyrok Nikopolskoho miskraionnoho sudu Dnipropetrovskoi oblasti vid 16 serpnia 2024 r. u spravi № 180/647/24 [Verdict of the Nikopol City District Court of Dnipropetrovsk Region dated August 16, 2024 in case No. 180/647/24]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121174852>. [in Ukrainian].
31. Vyrok Industrialnoho raionnoho sudu m. Dnipropetrovska vid 27 hrudnia 2022 r. u spravi № 202/8980/22 [Verdict of the Industrial District Court of Dnipropetrovsk dated December 27, 2022 in case No. 202/8980/22]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108158673>. [in Ukrainian].
32. Vyrok Yampil'skoho raionnoho sudu Sumskoi oblasti vid 2 lystopada 2023 r. u spravi № 590/1173/23 [Verdict of the Yampil District Court of Sumy Region dated November 2, 2023 in case No. 590/1173/23]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/11461519>. [in Ukrainian].
33. Shapovalova, A. O. (2022). Kryminalna vidpovidalnist za nezakonne vykorystannia z metoiu otrymannia prybutku humanitarnoi dopomohy, blahodiinykh pozhertv abo bezoplatnoi dopomohy [Criminal liability for the illegal use of humanitarian aid, charitable donations or free assistance for profit]. *Yurydychnyi biuletyn*, Vyp. 26, pp. 223–230. DOI: <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2022.26.30>. [in Ukrainian].

34. Burmistrenko, D. V. (2024). Analiz okremykh pytan sudovoi praktyky nezakonnoho vykorystannia z metoiu otrymannia prybutku humanitarnoi dopomohy, blahodiinykh pozhertv abo bezplatnoi dopomohy [Analysis of individual issues of judicial practice on the illegal use for profit of humanitarian aid, charitable donations or free assistance]. *Pravovi novely*, № 22, T. 2, pp. 14–20. DOI: <https://doi.org/10.32782/ln.2024.22.2.2>. [in Ukrainian].

35. Naukovo-praktychnyi komentar Kryminalnogo kodeksu Ukrainy : Zlochyny proty vlasnosti [Scientific and practical commentary on the Criminal Code of Ukraine: Crimes against property] (2017). Za red. M. I. Khavroniuka. Kyiv : VD “Dakor”. [in Ukrainian].

36. Postanova ob'iednanoi palaty Kasatsiinoho kryminalnogo sudu Verkhovnoho Sudu vid 17 zhovtnia 2022 r. u spravi № 686/13801/16-k [Resolution of the Joint Chamber of the Criminal Court of Cassation of the Supreme Court of October 17, 2022 in case No. 686/13801/16-k]. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106940469>. [in Ukrainian].

37. Poiasniuvalna zapyska do proiektu Zakonu Ukrainy “Pro vnesennia zmin do statei 190 ta 289 Kryminalnogo kodeksu Ukrainy shchodo posylennia vidpovidalnosti za vchynennia zlochyniv v umovakh voiennoho ta nadzvychainoho stanu” (reistr. № 9355 vid 05.06.2023) [Explanatory note to the draft Law of Ukraine “On Amendments to Articles 190 and 289 of the Criminal Code of Ukraine on Strengthening Liability for Committing Crimes in Conditions of Martial Law and a State of Emergency” (Registration No. 9355 of 05.06.2023)]. URL: [blob:https://itd.rada.gov.ua/f61bd174-56c7-45e7-aa6e-82f0eed57087](https://itd.rada.gov.ua/f61bd174-56c7-45e7-aa6e-82f0eed57087). [in Ukrainian].

38. Kryshevych, O. V. (2022). Kryminalna vidpovidalnist za netsilove vykorystannia humanitarnoi dopomohy chy odyz z vydiv shakhraistva [Criminal liability for misuse of humanitarian aid or one of the types of fraud]. *Visnyk Asotsiatsii kryminalnogo prava Ukrainy*, № 1, pp. 173–183. DOI: https://doi.org/10.21564/2311_9640.2022.17.258361. [in Ukrainian].

39. Kostenko, O. M., Kieier, O. S. (2024). Spetsyfika kvalifikatsii kryminalnogo pravoporushennia za st. 201-2 Kryminalnogo kodeksu Ukrainy [Specifics of the qualification of a criminal offense under Article 201-2 of the Criminal Code of Ukraine]. *Yurydychnyi naukovi elektronnyi zhurnal*, № 6, pp. 299–302. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-6/74> [in Ukrainian].

40. Kryshevych, O. V. (2025). Kryminalna vidpovidalnist za shakhraistvo : doktryna, zakonodavstvo, praktyka [Criminal liability for fraud: doctrine, legislation, practice]. *Doctor's thesis*. Khmelnytskyi. [in Ukrainian].

Dudorov Alexander,

Doctor of Law, Professor

(Kyiv National University named after Taras Shevchenko, Kyiv)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4860-0681>

Movchan Roman,

Doctor of Law, Professor

(Vasyl' Stus Donetsk National University, Vinnytsia)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2074-8895>

ILLEGAL USE OF HUMANITARIAN AID AND CRIMINAL OFFENSES AGAINST PROPERTY: PROBLEMS OF CORRELATION

The article examines the problems of the correlation of the composition of the criminal offense provided for in Art. 201 of the Criminal Code of Ukraine (CC) «Illegal use for profit of humanitarian aid, charitable donations or gratuitous assistance», and the compositions of criminal offenses against property. Based on the results of the research conducted, which is based on the analysis of materials of current judicial practice, achievements of the theory of criminal law and the results of legislative activity, recommendations are put forward for solving the mentioned problems in practice, and the prospects for the development of domestic criminal law in terms of liability for abuse of humanitarian aid and charitable donations are also determined.

The presence of two main approaches in the criminal law science of Ukraine regarding the (in)expediency of isolating and further existence of an independent prohibition dedicated to liability for the illegal use of humanitarian aid is shown. The arguments of researchers who deny the thesis that the absolute majority of acts for which Art. 201-2 of the Criminal Code and which are currently classified under Part 3 of this article (based on the fact that actions were committed under martial law) are varieties of certain («traditional») criminal offenses against property.

The issue of qualification of property appropriation by persons who, collecting it in the form of “humanitarian aid” or “charitable donations”, which were supposedly to be transferred to the proper purchasers/beneficiaries, did not intend to make the appropriate transfer in advance, pursuing the goal of misappropriating the collected property is considered. It is argued that such actions should be recognized not as illegal use of humanitarian aid (Article 201-2), but as fraud (Article 190 of the Criminal Code). At the same time, it is proved that if a person decided to dispose of (for example, sell) goods (items) of humanitarian aid or use charitable donations or free assistance for profit after they were legally acquired, the act should be assessed criminally with reference to Article 201-2 of the Criminal Code.

The conceptual approach of the developers of the draft of the new Criminal Code of Ukraine to solving the problem of liability for committing crimes related to humanitarian aid or charitable donations is supported.

Key words: illegal use of humanitarian aid, embezzlement, taking possession of property through abuse of official position, fraud, criminal offenses in the field of economic activity, criminal offenses against property, criminal legal qualification, criminalization, differentiation of criminal liability.

Дата першого надходження статті до видання: 23.02.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 06.04.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 19.05.2026